

BIROING

BOLIGER FOR
ABORIGINERE
I SYDNEY

PROSESSHEFTE
del 1

PROESSHEFTE del 1
Masteroppgave i arkitektur, NTNU
Emilie Jørgensen

Vår 2014
Veileder: Finn Hakonsen

INNHALDSFORTEGNELSE

DEL 1 AUSTRALIA

INTRODUKSJON

oppstart

SAMTALER OM SITUASJONEN

Janice

Paul

BOLIGSITUASJONEN

Boligbehovet

Sosialboliger i NSW

Aboriginal Housing Office

Aboriginal Housing Company

CASE STUDIE

The Block i Redfern

Områdeplaner The Block

Aboriginal Housing

Pemulwuy I

Pemulwuy II

ARKITEKTUR

Tradisjon, identitet og sosialboliger

STED

Marickville

Sted og valg av tomt

Analyser

Lokale værforhold

AVSLUTNING

Prosjektet videre

KILDER

TAKK TIL:

Janice Kennedy
Paul Collis
Cracknell & Lonergan Architects
Gillian Barlow
Ted Wolinski, AHO
Lani Tuitavake, AHC
Maurice Walker

OPPSTART

Dette heftet er et resultat av undersøkelser og samtaler jeg foretok i januar og februar i Australia og danner grunnlag for prosjekteringsdelen av masteroppgaven min. Jeg har bearbeidet heftet gjennom store deler av oppgaveperioden og prøvd å inkludere en del diskusjoner og tanker jeg har rundt arkitektur i forhold til temaet jeg har valgt.

Da jeg startet å jobbe med oppgaven laget jeg en liste over spørsmål jeg ønsket svar på for å kunne gjennomføre oppgaven og hvilke organisasjoner og personer som kunne være interessante å snakke med. Disse har jeg funnet på ulike nettsider, jeg har brukt en del statistikk og offentlige rapporter, og fått råd av bekjente i Australia. De første ukene brukte jeg til å kontakte disse og forsøkte å få oversikt over situasjonen. Spesielt viktig var det å få en forståelse av livsstil og bolig behovet. Det var også viktig å finne et området å legge oppgaven til og jeg har snakket

med folk fra ulike lokalsamfunn i Sydney. Det endelige tomtevalget ble tatt etter å snakket med en etat som driver sosialboliger.

Oppgaven er en studie av ulike måter å bo på. En av hovedutfordringene har vært å bearbeide all informasjonen og meninger fra alle jeg har snakket med, som ofte har vært motstridene. Oppgaven min blir sådan et innspill for videre drøfting.

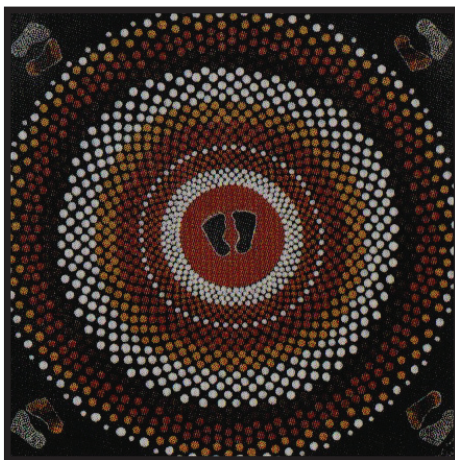
EN SAMTALE MED JANICE KENNEDY

Janice jobber for Aboriginal Catholic Services i Mount Druitt, en del av Blacktown. Jeg har fått kontakt med henne gjennom en venn og møter henne i menighetshuset i Mt Druitt.

Janice ble født på 40-tallet og er i dag en av de eldre i det aboriginske lokalsamfunnet i dette området. Hun forteller meg om sin oppvekst langs sjøen nord i NSW. Som liten pleide hun og familien å leve av naturen slik generasjoner har gjort tidligere, samtidig som det fantes mindre butikker i nærområdet som de også kunne benytte seg av. De dykket etter østers og spiste når de ble sultne, det var ikke vanlig å samle hele familien til måltider. Hun husker at barna pleide å samle inn flasker og pante i lokalbutikken. Da moren henne døde var hun fortsatt ung, og hun ble da tatt vare på av resten av slekten. Janice fikk aldri muligheten til å lære seg andre språk enn engelsk, til tross for at hennes klan fortsatt snakket *lingo*. Når de eldre

ønsket å snakke dette ble barna sendt bort slik at de ikke skulle lære det. Det var ikke lov å snakke det og det kunne få konsekvenser hvis myndighetene fant ut at de fortsatt snakket det.

Så ble hun, som så mange andre barn, en del av det som kalles *The Stolen Generation*. Barn som vokste opp under forhold som ikke lignet 'hvite' forhold ble ansett som en risikogruppe og at gjennom fosterfamilier og institusjoner ville disse bli mer siviliserte og få en bedre utdanning. Da var det viktig at alle bånd til aboriginsk kultur og slekt ble brutt. Janice ble fratatt sin familie og bosatt på en institusjon i Sydney. Her bodde hun en stund til hun klarte å rømme og komme seg tilbake til familien, men hun ble hentet igjen kort tid etter og flyttet tilbake til Sydney. Etter hvert fant hun en tante som bodde i byen og fikk flytte dit. Hun har jobbet hele livet, og giftet seg. Mannen hennes døde for flere år siden, men hun har i dag flere barn og

"The white and black feet outside represents all Australians being together, the black feet in the centre shows that we where her first."

- Janice Kennedy

en rekke barnebarn. Disse ser hun stort sett hver dag. Den ene datteren kommer innom hver dag for å hjelpe til med husarbeid, og hun viser stolt frem bilder av de minste barnebarna. Hennes barn har klart seg fint og hun har sørget for at de har fått seg en skikkelig utdanning. Selv fikk hun aldri det som ung, og har som voksen gått på yrkesfag for å få seg en utdanning. Grunnen til at hun bor i Mt Druitt er at myndigheten bygde en rekke sosialboliger som aboriginere fikk mulighet til å bosette seg i.

Which mob do you belong to?

Dette er begynnelsen på en typisk samtale mellom to aboriginere som møter hverandre for første gang. Ordet 'mob' refererer til hvilken stamme eller klan er du av, og man kan derfor enkelt se sitt eget slektskap til denne klanen og mulige felles bekjente. Janice forteller at det finnes flere religiøse aboriginiske organisasjoner i området

hun bor i, men at man holder kontakt på tvers av disse og at alle i lokalsamfunnet hjelper hverandre. De har ulike programmer som skal hjelpe folk til et bedre liv, og snakker med folk som har havnet i fengsel om hvordan de kan få det bedre etter soning. Det positive med tette aboriginiske bosettinger er at det gir mulighet til for å finne tilbake til deres felles kultur og tradisjoner mener hun. Mange av de som bor i Mt Druitt har foreldre eller besteforeldre som har flyttet dit fra 'bushen' Hun forklarer at mange fortsatt reiser tilbake til sine hjemsteder for å besøke slekt, og at det fortsatt er en sterk tilknytning til disse stedene.

Hun forteller meg om søsteren sin som har valgt å flytte til reservatene utenfor Cairns, en by nord i Queensland. Her bor mange aboriginere tilnærmet tradisjonelt. Janice forteller om en gang hun var på besøk og på kjøretur med søsteren. Idet de passerer en gruppe aboriginere som har fanget en skilpadde utbryter søsteren: "Vi må stoppe og få

litt!" Søsteren fikk med seg kjøtt hjem, men Janice var ikke interessert i å smake. For henne er det ingen vei tilbake og hun kunne ikke tenke seg å leve et tradisjonelt liv lenger. Hennes barnebarn er imidlertid blitt veldig interessert i egen historie og kulturarv, og det syns hun er flott.

Janice er riktignok bekymret for fremtiden. Hun mener Australia er et veldig rasistisk land og at få kjenner til den virkelige historien til aboriginerne etter koloniseringen. Først de senere årene har det blitt en del av pensum i skolen.

EN SAMTALE MED PAUL COLLIS

Paul Collis jobber på universitetet i Canberra og det er her jeg møter han. Jeg har fått kontakt med han gjennom en arkitekt jeg snakket med i Sydney, Gillian Barlow. Hun fortalte meg i forkant at Paul kommer fra et lite lokalsamfunn i ytterkanten av NSW. Som ung flyttet han til Newcastle, en by to timer nord for Sydney, for å gå på skole. Han hadde mottatt et stipend og ble familiens store håp. Å flytte hjemmefra så tidlig gjorde at han hadde mye hjemlengsel og slet voldsomt med studiene. Hva han har jobbet med siden vet jeg ikke, jeg spurte ikke ettersom Gillian også hadde sagt at han mest sannsynlig ikke ønsket å snakke om det. I løpet av samtalen vår snakker vi om australsk natur og han forteller om en gang han var hjemløs og overnattet i et tre, og at det egentlig var ganske fint å kunne våkne opp i dette treet. Mens vi sitter i kaféen på universitetet kommer det stadig vekk folk og setter seg ned med oss og vil slå av en prat med han. Det ser ut til at han kjenner alle.

Jeg ønsker å snakke med Paul om hva han tror man kan lære av aboriginske tradisjoner for å bygge bedre boliger. Paul begynner å forklare at aboriginsk kultur går langt tilbake i tid og at de ulike klanene tok vare på sine leveområder og levde godt. Han ser behovet for en endret livsstil i dagens moderne samfunn, men savner større rom for aboriginsk kultur, og da særlig storfamilien og de eldre i slekten. De eldre er en svært viktig del av kulturen og det er de som forteller historiene videre til nye generasjoner. I mange aboriginske kulturer har de eldre like stort ansvar for oppdragelse av barn som deres foreldre.

Paul mener det er mye å lære av naturen når det gjelder bygging av hus. Han snakker om hvordan trær mister bladene på vinteren og slipper lys og varme inn, mens bladene beskytter mot solen på sommeren. Paul ser for seg mange lag og hvordan man kan trenge en bolig som er fleksibel nok til å huse et ulikt antall personer. Han

refererer til det han kaller *emergencies*, altså uventet overnattingsbesøk av bekjente på uviss tid. Det ligger et særlig ansvar i å ta vare på slekten.

Paul synes at et prosjekt nært sentrum i Sydney er svært positivt og han mener altfor mange sosialboliger bygges i utkanten. Samtidig er han bekymret for den tette urbane bebyggelsen og mangelen på gode utendørområder i byer. Han mener store boligblokker eller høyhus altfor ofte har vist at konsentrasjonen av mange med sosiale problemer på et lite sted får fatale konsekvenser, hevder at et prosjekter i mindre skala vil være bedre ettersom man kan legge til rette for å bli bedre kjente med lokalmiljøet. Paul forteller at mange er opptatt av sikkerhet. Dette kan ha noe med de håpløse tilstandene som har vært i de aboriginiske lokalsamfunnene i Redfern i Sydney. Han forteller at hans far bodde der en periode før han valgte å flytte, det ble for mye aboriginere som bedrev kriminalitet

der og ødela for de andre.

Paul mener det finnes aboriginere som kunne tenke seg noe annet enn de typiske boligene i Sydney i dag, men peker samtidig på at boliger ikke burde skille seg ut fra sine omgivelser eller fremstå som kostbare. Aboriginere flest har en sterk tilknytning til natur og å være ute.

Paul må gå før jeg rekker å stille alle spørsmålene jeg har, vi ble avbrutt for mange ganger. Etter at jeg kom tilbake til Trondheim sendt jeg en epost til Paul for å høre hva han tenkte kunne være med på å gjøre et sted til sitt eget, sitt hjem.

In my traditional cultural (Barkindji) practise, after the death of a person, we would 'cleanse' the area by a traditional smoke ceremony....making it impossible for the 'ghost' to return to haunt us, thereby allowing the 'ghost' to 'return to its resting place in the 'dreaming', to become a part of the dreamtime. This has practical reason for the living as it forces people to get on with 'living' and to aid in the grieving process, that might become a problem if it goes on too long.

*But, I reckon, its by learning to live with our ghosts, that we turn a place into our own
- to our home*

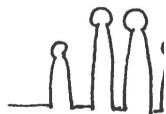
BOLIGBEHOVET

I dag bor det rundt 45 000 aboriginere i Sydney. Aboriginere i NSW har hatt en befolkningsvekst på 24,7 % de senere årene, mye grunnet identifisering av aboriginske folk^[1]. I 2011 leide 56 % av aboriginere i NSW bosted og 42% av alle leietakere bodde i sosialboliger. Totalt betaler 26 % av aboriginerne lån på hus, en økning på 3 % fra 2006^[2].

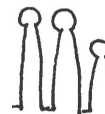
I Sydney er det mangel på rimelige boliger og kvaliteten på det som leies ut er svært varierende. Utsatte grupper anses for å være folk på det private markedet med lav inntekt og folk som bor i sosialboliger, samt alle i midlertidige bosituasjoner. Såkalt emergency accomodation blir ofte permanent og systemet kan ikke ta imot flere. Problemer knyttet til det private markedet kan være krav om forhåndsbetaling for en lengre periode eller korte leieavtaler som gjør det vanskelig å komme inn på markedet på sikt. I tillegg mister man prioritering på ventelistene til sosialboliger hvis man takker ja til bolig på det private markedet^[3].

Indigenous settlements (remote, urban and metropolitan) require planning for change, growth and cultural needs, with respect to land use needs, zoning and town boundaries. Indigenous land use needs include culturally-specific spatial and place-based needs as well as economic needs, and should also recognise the strong attachments of many Indigenous groups to remote cultural landscapes.

- Indigenous Housing Policy The Australian Institute of Architects^[4].

aboriginere i Sydney

befolkning i Sydney

Total befolkning

44 599

4 028 524

Median alder

22

36

Husholdninger

Gjennomsnittlig antall personer

3,1

2,7

Median ukentlig inntekt

\$ 1170

\$ 1490

Median ukentlig husleie

\$ 265

\$ 365

Sammenligning fra 2011 Census for Sydney ^[5]

SOSIALBOLIGER I NSW

Siden en stor andel av aboriginere i dag bor i sosialboliger har jeg valgt å se nærmere på sosialboligsektoren i NSW og tenkter at oppgaven min kan være en del av dette systemet.

Sosialboliger i New South Wales administreres av Housing NSW under NSW Department of Family and Community Services^[6]. Det finnes to typer sosialboliger i NSW, den ene typen er Public housing administrert av Housing NSW, den andre er Community Housing. Community housing drives av frivillige organisasjoner som får statlig støtte til å drifte sosialboliger eller leie ut boliger som eies av AHO. Under Department of Family and Community Services finnes også en egen etat som tilbyr boliger til aboriginere og torres straight islanders kalt Aboriginal Housing Office(AHO)^[7]. Totalt tilbyr Housing NSW 122 000 sosialboliger, Community Housing 19 000 og AHO 4 300. Det er i dag minst 10 års ventetid på en sosialbolig i Sydney med mindre man står

på en prioriteringsliste.

Det finnes også andre tiltak som blant annet statlig støtte til folk med lave inntekter som leier på det private markedet. AHO anslår at en overkommelig ukentlig husleie ligger på \$ 136 i sentrale strøk, resten subsidreses^[8]. Leietakere i sosialboliger har mulighet til å kjøpe boligen de bor i hvis de ønsker til redusert pris. Mange aboriginere har i dag et ønske om å eie egen bolig for å bygge seg en bedre og sikrere fremtid^[9]. Indigenous Business Australia (IBA) tilbyr gunstige lån til aboriginere som ønsker å kjøpe eller bygge ut sine eiendommer og samarbeider med AHO. En annen organisasjon er Metropoltian Local Aboriginal Land Council, som blant annet jobber med aborigineres rettigheter til land og tilbyr boliglån til sine medlemmer^[10].

ABORIGINSKE HUSHOLDNINGER I NSW

One family households	76%
Multiple family households	4%
Lone person households	15%
Group* households	5%
Couple family with no children	15%
Couple family with children	30%
One parent family	29%
Other family	2%

**Grupper regnes for å være voksne individer som bor i samme bolig, men som ikke er partene.*

Profile of Aboriginal Household in public housing ^[11]

HUSHOLDNINGER I AHO

Single	24.5%
Single + dependent(s)	38.3%
Couple	3.8%
Couple + dependent(s)	7.3%
Group*	11.6%
Other (e.g. extended family)	14.7%
Total	4,372

Profile of Aboriginal Household AHO ^[8]

ABORIGINAL HOUSING OFFICE (AHO)

Aboriginal Housing Office ble stiftet i 1998 med mål om å tilby rimelige og tilpassede boliger til aboriginere^[7]. De har i dag ansvaret for 4 736 boligenheter, 801 av disse ligger i Sydney regionen. Flesteparten av alle boligene er eneboliger med 3-4 soverom^[8]. I mange tilfeller er det AHO som eier eiendommene, mens lokale operatører driver tilsyn og vedlikehold av boligene.

For å få vite mer om hvordan AHO jobber, hva slags typer boliger de tilbyr og hvor det er aktuelt å bygge flere boliger har jeg kontaktet de. Jeg møter Ted Wolinski, program manager i AHO, på kontoret deres.

Ted forteller at boligene deres ligger spredt utover hele byen og at de prøver å unngå konsentrasjoner. De fleste boligene er lokalisert i utkanten av bydeler som Campbelltown fordi de er langt rimeligere der enn i mer sentrale bydeler. Nærhet til skole og offentlig transport er

viktig for lokaliseringen. Dette er noen av de punktene jeg har satt meg som kriterier for valg av tomt. Nye boliger som bygges tegnes av arkitekter de har jobbet med tidligere og det legges vekt på at boligene ikke skal skille seg ut fra nabolaget og være solide og enkle. I følge Ted benyttes kun standard materialer og løsninger for å gjøre det billigere og han legger vekt på at de tilbyr 'helt vanlige boliger' til aboriginere og at det ikke er noe særlig forskjell på disse og andre boliger. Han mener sosialboligene deres ikke egner seg for nye idéer, men er åpen for løsninger som allerede er prøvd ut.

Stort sett kjøper eller bygger de bare eneboliger og noen tomannsboliger, de kjøper veldig få leiligheter for å unngå borettslag og dermed møter og felleskostnader. Likevel gjør de en del endringer på boligene sine. Fordi det er sosialboliger og ikke alle blir boende over lengre tid tilrettelegger de for ulike brukere, særlig for

eldre med nedsatt funksjonsevne. De prøver også å minimere behovet for vedlikehold og fjerner derfor ting som er dyre, ikke nødvendige og lettere går i stykker som ventilasjonsanlegg. De fyller også igjen eventuelle svømmebasseng. Dette har også mye å gjøre med folks holdninger til sosialboliger og at ikke skal bære preg av luksus, men også at det skal være lett for beboerne selv. Beboerne kan søke om å få gjøre endringer i boligen hvis de ønsker. Alle utbedringer av nyanskaffede boliger som skal driftes som 'community housing' blir ofte bearbeidet i samarbeid med den aktuelle organisasjonen for å finne ut hva de har kapasitet til å vedlikeholde. Slike organisasjoner kjenner ofte området godt og vet hvilke tiltak som er nødvendige.

En familie har rett til en bolig som oppfyller Occupancy Standard hvis dette er tilgjengelig, og aboriginiske husholdninger har rett på et ekstra soverom til besøkende slekt. De forsøker å huse folk i nærheten av sine slektninger.

Hvis en familie har barn som flytter hjemmefra kan de måtte flytte selv fordi de ikke lenger har rett til antall rom i huset. Dette er en situasjon AHO ser på nå, men forholder seg for øyeblikket til myndighetenes retningslinjer.

Sydney opplever en stor tilflytning av aboriginere og AHO planlegger å bygge flere boliger i fremtiden for å imøtekomme den store etterspørselen etter rimeligere boliger. Ted foreslår at jeg kan jobbe på en tomt de skal bygge på som ligger i Marrickville, en sentral bydel i Sydney. På tomten er det tenkt en enebolig med 4 soverom.

OCCUPANCY STANDARD

Occupancy Standard specifies that:

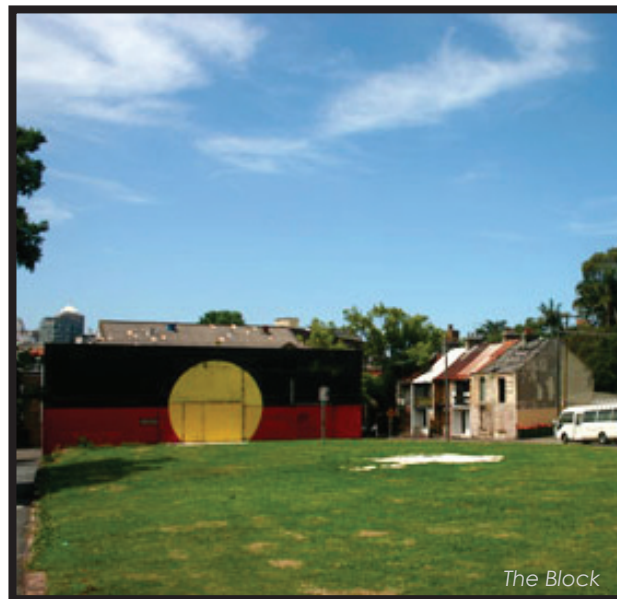
- no more than 2 people share a bedroom
- parents and couples may share a bedroom
- children under 5 years, either of the same sex or opposite sex may share a bedroom
- children under 18 years of the same sex may share a bedroom
- a child aged 5 to 17 years should not share a bedroom with a child under 5 of the opposite sex
- single adults 18 years and over and any unpaired children require a separate bedroom

Occupancy Standard^[12].

ABORIGINAL HOUSING COMPANY (AHC)

Aboriginal Housing Company ble stiftet i 1973 i Redfern som en reaksjon på diskrimineringen av aboriginere på det private markedet^[13]. Kontoret holder fortsatt til i Redfern og har i dag 41 eiendommer, de fleste i Sydney og noen utenfor. Det planlegges en stor utbygging av en av eiendommene i Redfern bedre kjent som The Block. The Block og historien til lokalsamfunnet her kommer jeg tilbake til på de neste sidene.

Jeg møter Lani Tuitavake fra AHC i Redfern. For AHC er det viktig at eiendommene de kjøper vil holde seg i verdi og at de ligger nære helsefasiliteter, særlig for de eldre, og offentlig transport. Når det gjelder utforming av boliger og forholdet mellom boenhetene har AHC en ganske annen strategi enn AHO. De prøver å samle sine eiendommer for å kunne ha et felleskap. De huser familier og legger vekt på at mange aboriginere bor med sine foreldre når de selv stifter familie. Det er dette de ønsker å legge tilrette for i sitt

The Block

nye prosjekt. Hun snakker også om de sosiale relasjonene og sier at uteområdene er svært viktig. Det er her man får besøk av venner og hun mener at huset er av mer privat karakter. Hun snakker om å sitte rundt leirbålet og fortelle historier slik man gjorde tidligere, og at en mulig referanse til dette kan være fint, men at man kanskje ikke trenger bålet lenger når man bor i byen.

Hun hevder at hovedproblemene knyttet til boliger i dag er dårlig økonomi og dårlig kvalitet på bygningene rundt sentrum. Hun kan også fortelle at mange gjerne skulle ha eid boligen sin, men at det er for dyrt i et så sentralt område. De som leier av AHC har mulighet til å kjøpe eiendommen de bor på til 10 % under takst. I tillegg til å leie ut boliger driver AHC et treningsstudio og i Redfern er det en rekke tiltak i området som rettshjelp og forsamlingshus.

Lani mener at det ikke vil være rom for enda flere boliger rundt Redfern hvis de skal klare å opprettholde et godt lokalsamfunn. Hun fastslår at å bygge skyskrapere her ikke ville ha fungert og at de ikke har som mål å huse flest mulig, men å fortsette byggingen av et tett lokalsamfunn. Likvel skulle hun ønske at det var mulighet for flere å bosette seg i nærheten av sentrum, men at dette ikke er mulig fordi det er for dyrt å kjøpe boliger og tomter der. Hun foreslår også Marickville som et aktuelt sted å jobbe med oppgaven da det ligger nært et aboriginisk lokalsamfunn og er litt rimeligere å kjøpe i.

THE BLOCK I REDFERN

The Block er et lite område på 0,8 hektar i Redfern, en sentral bydel i Sydney, og eies av Aboriginal Housing Company. Først vil jeg skrive kort om historien til The Block, deretter se på forslag til noen områdeplaner og bebyggelsesstrukturer som har blitt gjort og til slutt beskrive nærmere tre av boligprosjektene som har blitt foreslått gjennom de siste 30 årene. Det første ble bygget i 1991, det neste er et utkast fra 2006 til et prosjekt kalt *Pemulwuy* og det siste prosjektet viser hvordan dette prosjektet vil bli bygget over det neste året. Alle disse utkastene har blitt utviklet i samarbeid mellom arkitekter, lokalsamfunnet og AHC som står som byggherre.

Redfern har i lang tid vært et viktig sted for mange aboriginere. Her var det tilgang på rimelige boliger for arbeidere på 1800- og 1900- tallet, før det forfalt til en nærmest slumbebyggelse^[14]. På 70- tallet begynte flere å ta tak i behovet for bedre boliger i dette området. Etter at AHC ble stiftet i 1973 fikk de støtte fra myndighetene

til å kjøpe flere boliger og rettigheter til landområder i Redfern. Etter mye oppussing av de gamle terrassehusene og oppbygging av nye utviklet det seg på 80- tallet et sterkt lokalsamfunn på rundt 400 aboriginere i Redfern^[15]. På begynnelsen av 90- tallet ble området et offer for narkotikasalgs, økt alkoholisme, høy kriminalitet og overbefolkning. Dette har igjen ødelagt lokalsamfunnet og preger i noe grad fortsatt området. Det har blitt spekulert i hvorvidt myndigheter og politi har gjort forholdene verre for å få den aboriginske gruppen bort fra Redfern og dermed gi rom for kommersiell utbygging i det sentrumsnære området^[16]. Tross dette foreligger det nå planer for en ny bebyggelse og AHC er i gang med prosessen om å få godkjent byggetegninger.

Prosjektet er oppkalt etter den aboriginske opprørskrigeren Pemulwuy (1750-1802) og har slagordet *Bringing people together*.

**Cracknell &
Loneragan Architects**
Pemulwuy I

THE BLOCK

**Nordon Jago
Architects**
Pemulwuy II

**Shelly Indyk
Architects**
1991

**AHC
kontor**

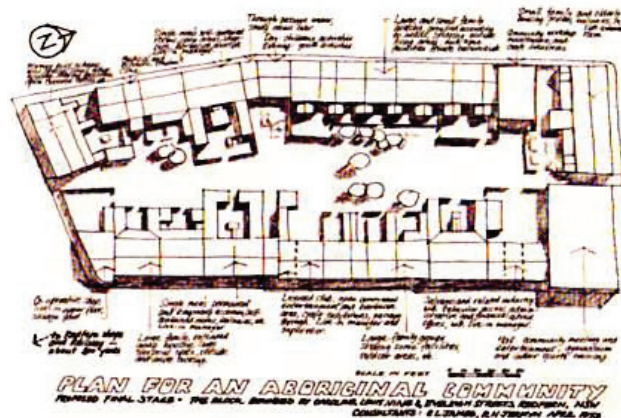
**Redfern
station**

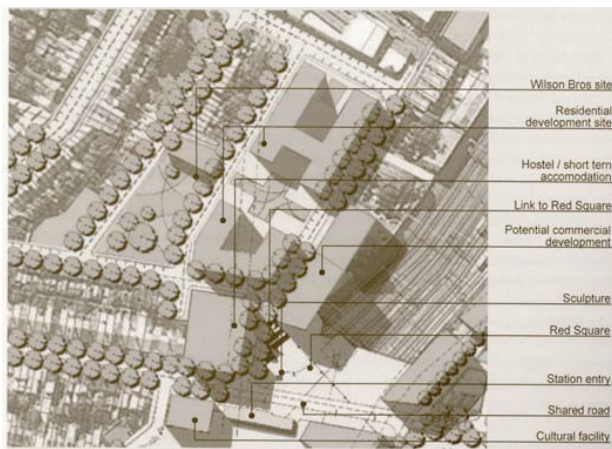
OMRÅDEPLANER THE BLOCK

Det er utarbeidet en rekke planer de siste årene. Alle planforslagene har en rekke fellesstrekk; de legger vekt på rimelige og trygge boliger, og forbedring av helse, utdanning og kulturelle fasiliteter. I 2001 presenterte AHC en rapport kalt Pemulwuy Project Community Social Plan^[17]. Denne planen vektlegger følgende punkter:

- Reconciliation and social harmony
- Appropriate and affordable housing
- Culturally appropriate service and facility needs
- Community safety
- Supporting families, women and children
- Aboriginal health
- Aboriginal identity, culture and spirituality
- Training, skills development and employment
- Ownership and management
- Aboriginal enterprise
- Ecological and environmental sustainability
- Contact with nature

Den første planen for The Block, tegnet av Col James 1973

Masterplan utkast for The Block og området rundt. Utkast foreslår blant annet to store boligblokker og en stor plass bygget over jernbaneskinnene.

Tegnet av Cox Richards Architects & Planners 2003

Planutkast for The Block, dannet utgangspunktet for Cracknell & Lonergan Architects utkast.

Tegnet av Dillion Kombumeri 2004

Masterplan utkast for The Block og området rundt, tegnet av Nordon Jago 2010

ABORIGINAL HOUSING

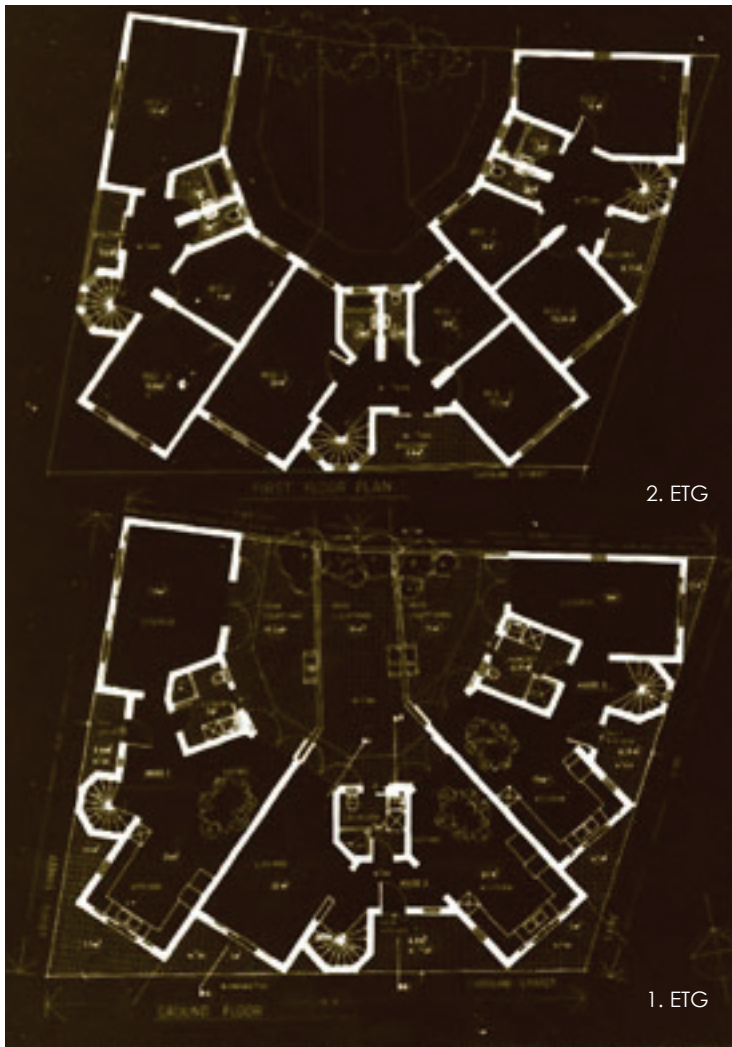
Byggeår: 1989 - 91, revet i 2011

Arkitekt: Shelly Indyk Architects

AHC mottok i 1998 støtte for å bygge flere boliger på The Block-tomten^[18]. De ble enige om at det var viktig at man gikk sakte frem siden det innebar riving av noen bygg og det var ønskelig at ikke for mange måtte flytte fra området samtidig. Det ble derfor satt opp 3 boliger i første omgang. Disse ble tegnet av Shelly Indyk Architects og var i to etasjer.

Oppdraget gikk ut på å tegne noe som var lett å vedlikeholde og måtte kunne tåle vandalisme^[19]. Bygget ble laget av betongblokker med murpuss, detaljeringen skulle være robust, men også vakkert. De tre boligene lå som en halvbue som dannet et skjermet gårdsrom som senere ble delt inn i tre individuelle rom. Boligene var i to etasjer, første plan hadde kjøkken, stue og bad, mens det lå tre soverom og bad i andre etasje.

Bygget ble revet i 2011 for å gi plass til det nye utbyggingsprosjektet Pemulwuy.

PEMULWUY I

Utkast: 2006 - 2007, aldri realisert
Arkitekt: Cracknell & Lonergan Architects

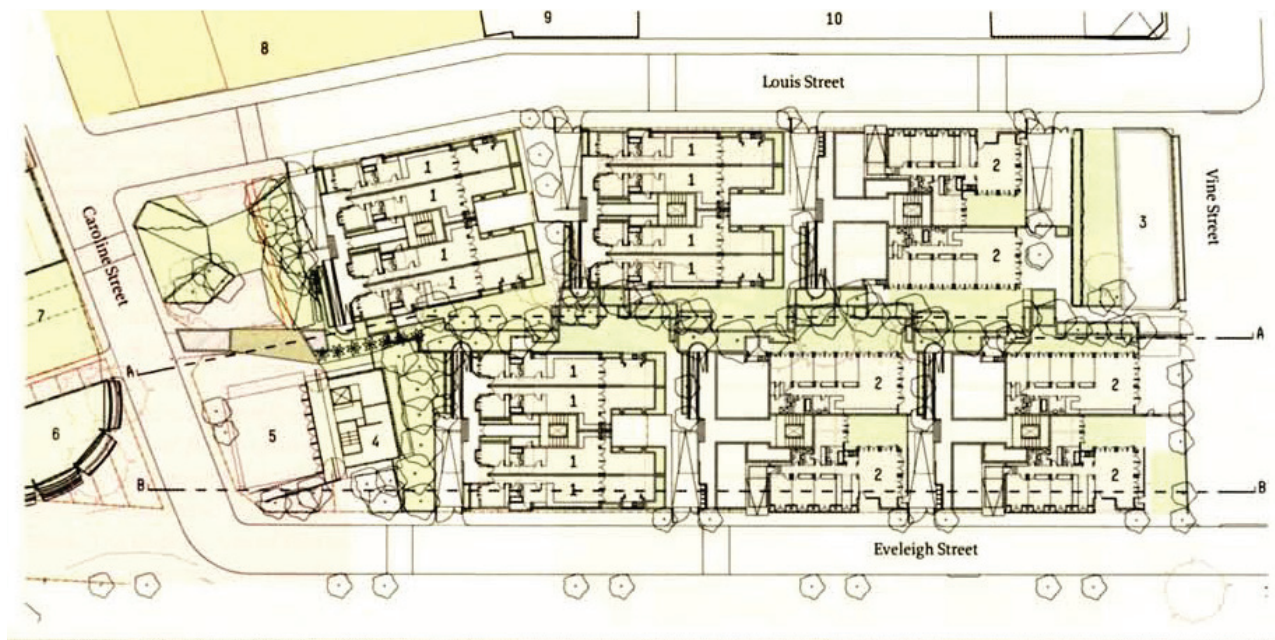
Det totale bygningsvolumet skulle huse 40 % boliger, 40% næring og handel og de siste 20 % kultur, lokalsamfunnet og fritidsaktiviteter^[15]. Prosjektet er foreslått i tre stadier, først boligblokker, et spirituelt senter for de eldre og et treningssenter. Neste stadiet består av næringsbygg og helsesenter og det siste et kunstgalleri og mer næring. Leilighetene blir enten leid ut eller solgt til beboere på samme måte som i et borettslag.

Seks H-formede boligblokker trapper seg ned mot nordsiden av tomten og gir alle leilighetene nordvendte uteområder eller verandaer. Blokkene på tre til fire etasjer har adkomst fra nord- og sørsiden og alle verandaene har utsyn til gatene og felles utearealer. Dette gir godt oppsyn og skal være med å skape trygghet for beboere

og besøkende. Mellom blokkene går et belte med trær og beplantning. Verandaen har også mulighet for beplantning for å delvis skjerme seg mot naboene.

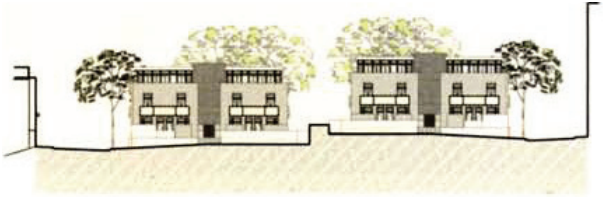
Blokkene er delt inn i totalt 62 leiligheter med mellom ett og fire soverom i tillegg til bad, vaskerom og et stort oppholdsrom med kjøkken som åpner seg mot en overbygget veranda. Alle rom har mulighet for dagslys, luffing og kryssventilering. Fasadene på boligbyggene er relativt beskjedne med mindre glassfelt og store veggflater. De offentlige byggene er derimot utformet med store skjermer fiksert i ulike vinkler og gir dermed forskjellige grader av innsyn.

Prosjektet ble aldri gjennomført, trolig av økonomiske årsaker.

Utkast for The Block. De H formede byggene har adkomst fra begge sider til en trappe- og heissjakt i midten av bygget.

1 Two-bedroom unit	5 Podium	9 Existing community centre
2 Four-bedroom unit	6 Retail	10 Backyards of existing terrace houses
3 Elders' community centre	7 Respite pavilion	
4 Gym	8 Existing open space	

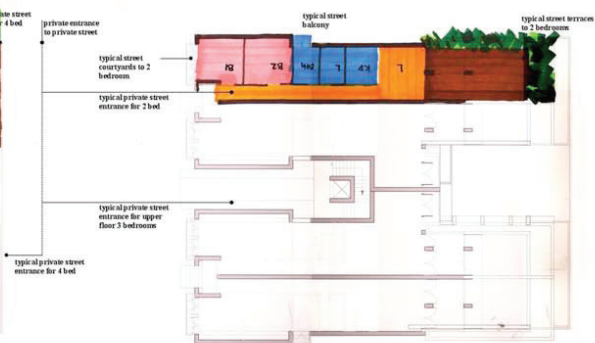

"The construction of this premium- quality mixed-use development will increase commercial and residential densities around Redfern Waterloo, and in particular the transport hub at Redfern station, in a manner consistent with the Sydney Metropolitan Strategy. It includes vital employment-generating commercial activity and medium-density family style housing, which is urgently required for Aboriginal people close to the city."

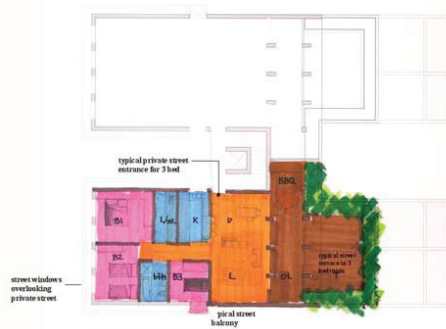
- Cracknell & Lonergan^[15]

2x4 BED GROUND FLOOR

4x2 BED LEVEL 1 (UPPER GROUND)

2x3 BED LEVEL 2

2x3 BED LEVEL 3

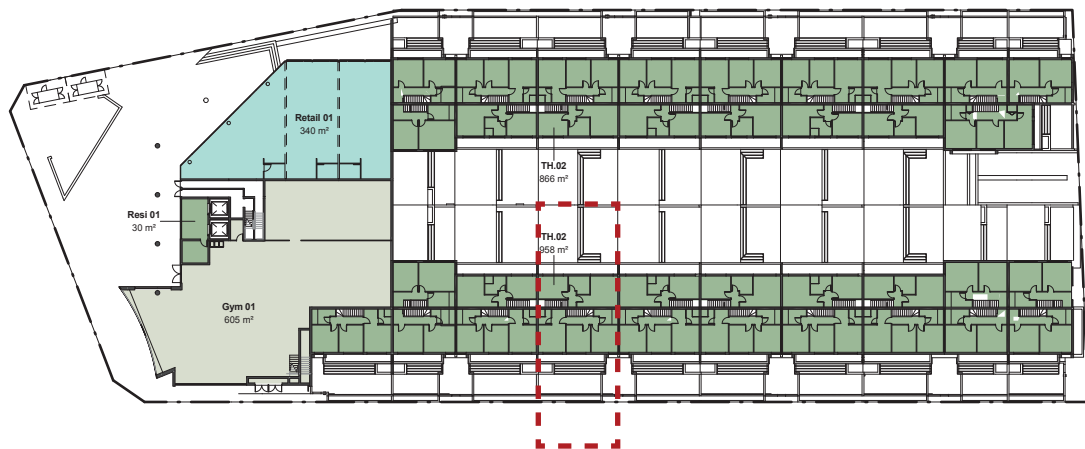
PEMULWUY II

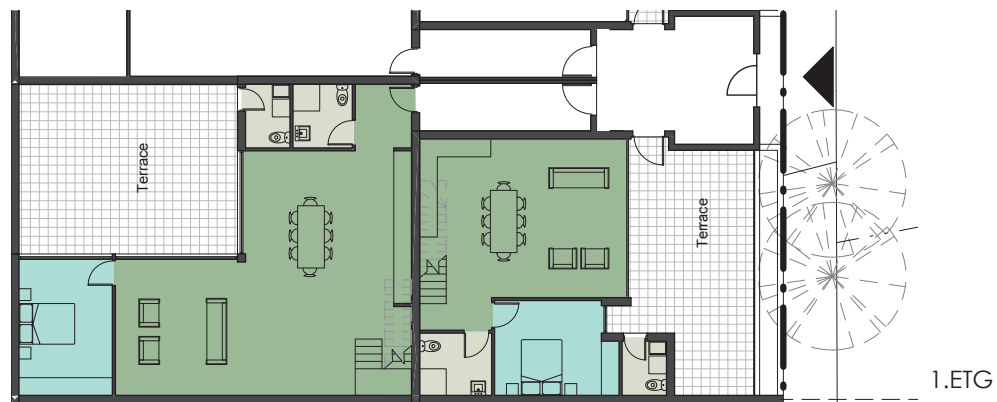
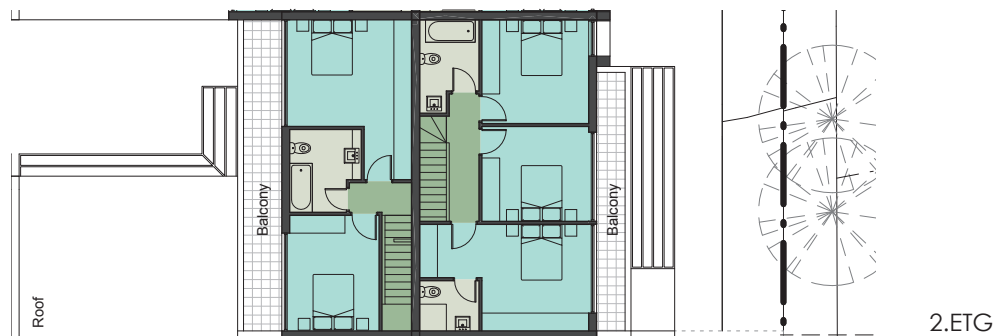
Byggeår: utkast 2006 - 2007, byggesøknad godkjent 2012
Arkitekt: Nordon Jago Architects

The Block-tomten er i det endelige forslaget tegnet med terrassehus i to etasjer og en blokk i seks etasjer med leiligheter, treningssenter og utleielokaler på sørsiden av tomten^[20]. Det skal bygges 26 leiligheter hvorav 21 har to soverom og resten tre. Totalt blir det 36 boliger i terrassehusene med to, tre eller fire soverom. Byggene rundt vil bli brukt til utleie, kontorlokaler, studentboliger og et kunstgalleri. Tankene er at disse skal kunne generere nok penger til å finansiere rimeligere boliger for leietakerne. Mellom de tre tomtene dannes en offentlig plass.

Terrassehusene har adkomst fra veiene rundt og går inn til fire enheter. Hver av terrassene er delt i to slik at den ene får fasade mot veien, mens den andre får fasade inn mot et privat gårdsrom. Alle boligene får dermed kun direkte

sollys fra øst eller vest. Begge er i to etasjer innvendig med oppholdsrom, et soverom, bad og vaskerom nede og flere soverom og bad oppe. Arkitekten hevder at de ulike boligmodulene gjør det mulig å huse folk gjennom ulike stadier i livet og at dette vil være med på å skape et stabilt lokalsamfunn^[20].

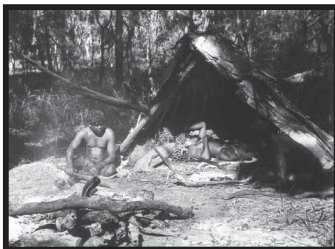

TRADISJON, IDENTITET OG SOSIALBOLIGER

Som en del av oppgaven ønsker jeg å diskutere hvordan man kan bygge bedre boliger ved å se tilbake på tradisjonell aboriginsk arkitektur og utviklingen av aboriginsk arkitektur gjennom århundrene. Et annet aspekt av oppgaven har vært å studere samspillet mellom arkitektur, tradisjon, identitet og sosialboliger.

Det er ingen selvfølge at den aboriginske arkitekturen regnes for å være nettopp det. Da britene tok landet i besittelse i 1770 begrunnet de det med at her fantes ingen permanent bebyggelse og landet var dermed ikke bebodd. Dette har blitt tilbakevist av flere studier i løpet av 1900-tallet av tradisjonell arkitektur før koloniseringen^[21]. De tradisjonelle aboriginske strukturenes hovedfunksjon var å beskytte mot vær og vind. Skjulene kunne være utformet som legger, strukturer som ga skygge eller lukkede strukturer til å sove i. På steder hvor klimaet var kaldere hadde skjulene plass til leirbål inne. Byggene kjennetegnes

ved en tekket konstruksjon og var stort sett små ettersom nesten all aktivitet foregikk ute. Byggene var ofte konstruert av en treramme tekket med lange flak av bark, eventuelt med et tykkere lag av gress eller kvist med leire hvis det var behov for en mer isolert konstruksjon. Bruk av bare kvist som kledning lot vinden blåse gjennom bygget for å kjøle det ned. Det finnes også flere eksempler på strukturer av steinvegger med en trekonstruksjon som tak. Byggene hadde en rekke ulike former avhengig av region. Noen var formet som kupler, buer eller pyramider, andre hadde et ovalt plan eller var bygget på plattformer. Noen var akkurat høye nok til å krype inn i, mens andre hadde god takhøyde slik at man kunne stå. De var enkle og hadde sjelden noen form for dekor, men det finnes eksempler i Tasmania med figurer og symboler malt på innsiden av barken. Aboriginerne hadde ingen religiøse byggverk, men brukte naturen og landskapets utforming som sine hellige rom. Dette vitner om deres nære kontakt med natur og

"structures emphasised external living and a high degree of interaction between people for activities such as cooking, eating, sleeping and washing."

David Gardiner og Kathryn Wells ^[26]

"We cultivated our land, but in a way different from the white man. We endeavoured to live with the land; they seemed to live off it. I was taught to preserve, never to destroy."

Aborigine Tom Dystra ^[31]

sted. Utformingen av leirplassene reflekterte det sosiale systemet og forholdene rundt familie og slekt. Det fantes separate soveplasser for familier, single menn, og kvinner, og det var regler for hvem som kunne oppholde seg hvor til ulike tider av døgnet^[22]. Byggene kunne bli brukt i flere år av en familie før de ble byttet ut, og hvis klanen hadde flere leirplasser de benyttet lot de tingene sine stå igjen slik at de var klare til bruk til neste gang. Noen steder ble det bygget flere strukturer ved siden av hverandre med åpninger mellom. På den måten kunne nye rom legges til ved behov. Etter hvert som koloniseringen brakte med seg landsbyer flyttet flere leirplassene sine nærmere disse og ble i større grad avhengig av dem. Til tross for dette hadde ikke aboriginere lov til å gå inn i landsbyer frem 1967, da loven ble opphevet og flere begynte å bosette seg i konvensjonelle hus.

Jeg har lest og jobbet en del rundt temaet identitet og

hvorvidt identitet skal komme til uttrykk i et arkitekturprosjekt. I essayet *Aboriginal Identities in Architecture* trekker forfatteren Shaneen Fantin frem to måter å tolke aboriginsk identitet på^[23]. En av dem er at man tar utgangspunkt i aboriginske fortellertradisjoner og symboler, og deretter bruker disse til å lage et moderne verk. Denne måten brukes ofte i forbindelse med kulturelle og besøksrelaterte prosjekter. Et eksempel på dette er Uluru- Kata Tjuta kultursenter i den sentrale delen av Australia av arkitekten Gregg Burgess^[24]. Bygget er delt i to paviljonger som representerer to slanger, Liru og Kuniya, som ligger og vokter seg for hverandre. Mønet i taket buer seg og taket er båret av søyler, interiøret er delt inn i seksjoner av en jordvegg og gulvet er hardpakket jord. Arkitekten jobbet sammen med lokalbefolkningen om designet og lokale kunstnere til å utsmykke bygget^[25]. I tillegg er tilknytning til sted viktig. Den aboriginske arkitekten Carrol Go-Sam bruker symboler fra sin egen klan i kombinasjonen med moderne arkitektur^[26].

Andre prosjekter har sett på hvordan klima- og miljøtilpasset arkitektur reflekterer den aboriginske identiteten. Arkitekt Glenn Murcutt er kjent for å tegne boliger hvor samspill mellom struktur og klima har vært en viktig faktor. Denne tankegangen ble kalt 'Listen Aborigine' og 'thouch the earth lightly' blir bruk for å beskrive hans arkitektur^[24]. Et eksempel som ofte blir trukket frem er Mamburra Marika, et hus i Northern Territory laget for en aboriginsk familie^[27]. Boligen er bygget med klare referanser til lokalklimaet og utformet for en aboriginsk families kulturelle forventninger. Murcutt lot seg inspirere av den tradisjonelle aboriginske arkitekturen, men også av uthus på gårder og hus langt fra sivilisasjonen på 1800-tallet^[28]. Disse var på samme måte som aboriginernes bygg konstruert ut ifra klare behov og ikke estetiske preferanser. Det var dette Murcutt mente gjorde de så vakre.

I aboriginsk tradisjon var forfedre og sted knyttet sammen og fortellingene om disse ble videreført gjennom generasjoner ved sang og dans^[23]. I noen prosjekter har disse fortellingene vært generator for arkitekturen. Nå mener flere derimot at forfedre og referanser til aboriginsk skapelseshistorie hører til på hjemstedet og at det bør forbli slik. Researcher Paul Memmott har utviklet en idé om place transfer, hvor han hevder at et hvilket som helst sted kan få egenskaper fra et annet gjennom seremonier og handlinger så lenge det er ønskelig å representere det opprinnelige stedet. På denne måten trenger ikke fysiske representasjoner å være tilstede. Det er også problemer knyttet til symboler ettersom ulike klaner har ulike symboler og disse gjerne forbindes med eierskap. Sådan vil noen utelukkes fra stedet, men der hvor noen har mistet sin identitet er det noen ganger ønskelig å ha et felles symbol for å finne tilbake til tradisjoner. Buede vegger har også

This raises the dilemma of the appearance of houses versus the realities of the clients' lifestyle. Many Aboriginal clients may resent any housing that deviates from the local white standards of rural or urban housing. Behind this reaction is the understandable desire to achieve equality, to be accepted, to have some modest but recognized status and not to be ridiculed.

Carrol Go-Sam ^[22]

Mainstream Australia has this problem of its own identity... what, who are we? They desperately hold on to the English model of housing ... And it's inappropriate environmentally, climatically, culturally, you name it.

Dillon Kombumerri ^[32]

“architecture as a selected, arranged and constructed configuration of environmental properties, both natural and artificial, in and around one or more activity spaces, combined with high human comfort and quality of lifestyle”

Paul Memmott og Carrol Go-Sam^[33]

ofte blitt brukt i prosjekter knyttet til aboriginere som en indikasjon på den tradisjonelle arkitekturen. Dette har i senere tid blitt unngått ettersom mange oppfatter slike former som primitive og vestens måte å se på aboriginsk tradisjon på. Det har heller blitt lagt vekt på at aboriginsk identitet oppstår gjennom eierskap og bruk over tid. Slik kan nye fortellinger kunne prege det nye stedet. Jeg kan forestille meg at det er slik det fungerer i Redfern, ingen har en spesiell tilknytning til de gamle viktorianske terrassehusene, men til stedet og fellesskapet som finnes der. For å jobbe med symboler må prosjektet ha en spesifikk klient og jeg mener derfor at dette ikke passer inn i settingen rundt sosialboliger og heller ikke fordi symboler ikke har hatt en tilknytning til boligene tradisjonelt.

For å jobbe med sosialboliger har jeg sett på hva som bygges ellers i samfunnet knyttet til boliger. Mange av

disse bærer preg av den store australske drømmen som oppsto etter andre verdenskrig da Australia opplevde stor økonomisk vekst, lave arbeidsledighetstall og fjerningen av husleiekontroller^[29]. Lykken var å eie en enebolig, som oftest i en etasje, med hage i en rolig forstad. Satt på spissen skulle man ha grill og tørkestativ i hagen, plenen skulle klippes en gang i uken og bilen vaskes hver lørdag. Drømmen om å eie en slik bolig finnes fortsatt i dag til tross for nye planleggingsstrategier, immigrasjon og et dyrere boligmarked. Disse kan man tydelig se i dag i forstedene lengst unna sentrum. Husene har blitt enda større, tomtene mindre og med svømmebasseng. Disse er bedre kjent som McMansions. Selv i Australias landsbyer i ørkenområdene er det "hvite" hus som er modellen selv om de nødvendigvis ikke fungerer så godt der. 58,9 % av Sydneys bebyggelse er forøvrig eneboliger, 27,6 % er leiligheter^[30]. Mange aboriginere deler også drømmen om å kunne eie selv. De aller fleste har ikke råd til dette til tross for at det finnes

støtteordninger for å kunne låne penger til kjøp av egen bolig. Det ligger en stor trygghet i å kunne eie sin egen bolig og dermed styre sitt eget liv.

Likevel kan boligdrømmen på mange måter være et hinder for ny utvikling da den forholder seg til et bilde av hvordan en bolig skal se ut og ikke hvordan den skal fungere. Philip Drew hevder at man må endre hele samfunnets tankegang^[21]. I dag jobber arkitekter for en mer bærekraftig utbygging, men samfunnets standard, eller boligdrøm, holder igjen. Han mener at man ved å se på aboriginsk arkitektur kan få en utvikling som er mindre aggressiv og har mer fokus på å beskytte naturen. Da må man bo i mindre boliger og få ned ressursforbruket.

Utfordringer rundt sosialboliger ligger i at man ikke kjenner fremtidige beboere og at samfunnets bilde på en bolig i stor grad styrer utformingen og forventningene til boligene.

På en side har ikke aboriginere andre behov når det gjelder utformingen av den enkelte bolig, men jeg ønsker å se på hvordan en bolig kan forandre seg i takt med en families behov og tilrettelegge for flere situasjoner. Ved å jobbe med en fleksibel og mindre bolig tror jeg det vil gi større muligheter for at man kan bo der lengre og den blir rimeligere å leie eller kjøpe. I et mildere klima ser jeg også for meg at man kan oppholde seg ute i mye større grad og dermed få en større oppholdssone.

Mens jeg var i Australia fikk jeg muligheten til å snakke med arkitekt Gillian Barlow som har jobbet mye med boliger for aboriginere. Hun beskriver temaet som svært bredt og at det i stor grad er preget av politikk og dermed stadig forandrer seg. Vi diskuterer utfordringene rundt identitet, behov og forventninger i det australske samfunnet rundt boliger. Hun tenker at fasaden nærmest blir en slags kulisser med en annen planløsning enn den

man kanskje forventer. Hun har selv jobbet med en løsning med mer åpenhet i boligene og som tar for seg forholdet mellom ute og inne. Gillian foreslo at jeg kunne se nærmere på en modell eller et mønster for hvordan man kan bo, såkalt pattern language. Hun mente også at det er fint å se på hvordan beboerne kan kjøpe boligene, men at å eie ikke er for alle ettersom det innebærer mye ansvar.

Slik som jeg ser det prøver oppgaven min å gi et svar på et behov for enkle boliger som kan forandres og gi et sted man kan tilhøre så lenge som mulig. Boligen skal være stedsfittet i den forstand at den har klare referanser til det australske klimaet samtidig som den passer til stedets eksisterende bebyggelse.

MARRICKVILLE

SENTRUM

MARRICKVILLE

Marrickville ligger ca. 5-10 km sørvest for sentrum og er en av Sydneys eldste bydeler. Marrickville anses for å være en multikulturell bydel og fremmer dette som en del av sin identitet. I sin visjon for 2023 har de som mål å bli en mer miljøbevisst bydel, bedre kollektivtransporten og fortsette å være et kreativt lokalsamfunn^[34]. Marrickville har en stor del industri og næring og har som mål å øke produksjonen og antallet bedrifter i området. Over halvparten av boligene er eneboliger eller rekkehus. Bydelen har rundt 82 500 innbyggere med rundt hundre nasjonaliteter^[35]. Det bor litt over 1100 aboriginere i området, flertallet er leietakere og 24 % bor i sosialboliger. Tomten ligger i Dulwich Hill i bydelen Marrickville. Herifra går det både buss og tog til sentrum og lengre sør og vest. Rundt 20 % av husstandene i Marrickville eier ikke bil.

Områdene rundt Marrickville har vært bosted for Cadigal-Wangal folket, men det bor nå folk fra andre aboriginske nasjoner der også. En egen komité i Marrickville Council gir

råd til lokalstyre og jobber for å fremme aboriginsk kultur og kunnskap til resten av samfunnet^[36]. De har også egne arrangementer, blant annet møter for de eldre og har gjennomført et kunstprosjekt med skolene i Dulwich Hill kalt Story Poles.

STED OG VALG AV TOMT

For valg av område for oppgaven min satte jeg meg en rekke kriterier jeg mente var viktig for prosjektet. Jeg mente det var viktig å knytte stedet opp mot et eksisterende aboriginsk lokalsamfunn, god tilgang på offentlig kommunikasjon og nærhet til butikker og skoler. Disse punktene fikk jeg også bekreftet etter å ha snakket med AHO og AHC.

Etter samtalen med AHO besøkte jeg tomten de eier i Marrickville. Jeg syntes den hadde mange fine kvaliteter og bestemte meg for å legge prosjektet mitt hit. Tomten er en lang og smal parsell slik som mange andre tomter i Sydney er, i tillegg ligger det en parkeringsplass ved siden av som jeg tenkte kunne inkluderes i tomten. I dag står det et bygg på tomten som er planlagt revet.

Tomten ligger rett ved et butikkssenter ved siden av noen eneboliger, et bibliotek og en ungdoms- og

videregående skole. Fra tomten er det 500 m til barneskolen, det er kort vei til busstopp og ca. 1 km til togstasjonen.

Ventelisten for en sosialbolig i NSW Housing systemet i dette området er på over ti år og det er 1380 søkere på venteliste. I fjor fikk 195 søkere innvilget bolig, de fleste av disse sto på en prioriteringsliste.

DURHAM STREET

MARRICKVILLE ROAD

SEAVIEW STREET

TOMTEN

NEW CANTERBURY ROAD

HERBERT STREET

NEW CANTERBURY ROAD

PIGOTT STREET

DULWICH STREET

PLANER OM NÆRING
OG LEILIGHETER 6.ETG

BUSSTOPP

BUTIKKER

HELSESTASJON
FOR BARN

BUSSTOPP

BIBLIOTEK

UNGDOM- OG
VIDERE GÅENDE
SKOLE

SPISESTEDER

BANK

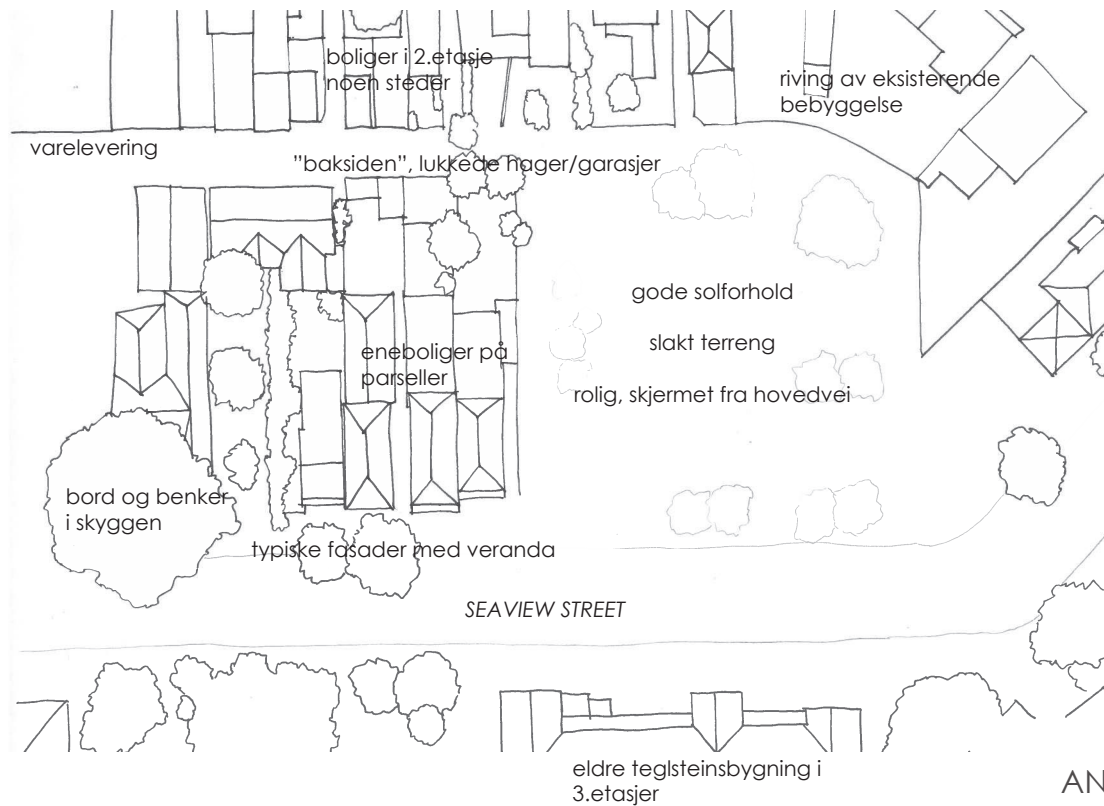
APOTEK

GALLERI

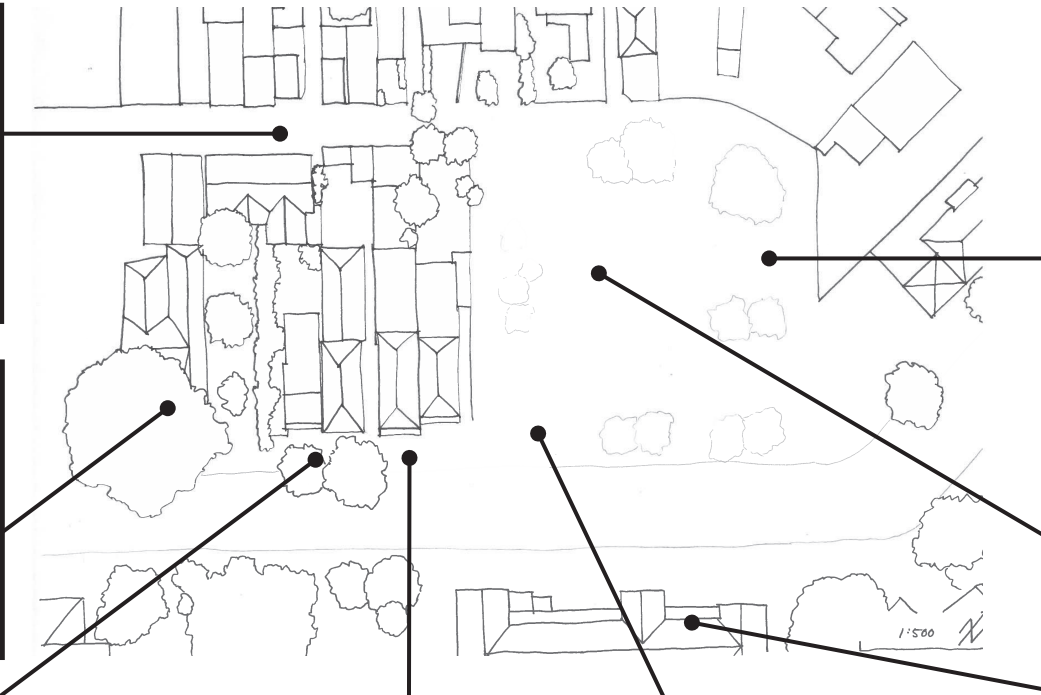
POST

BUTIKKER

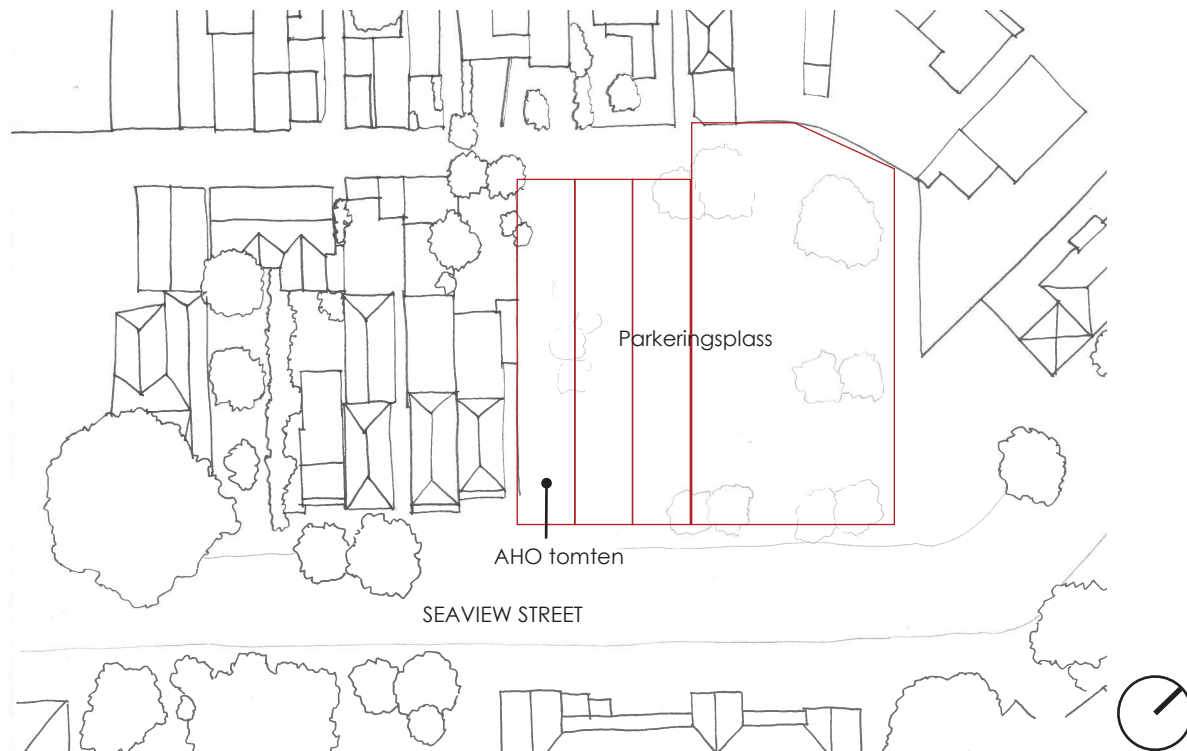
ANALYSE

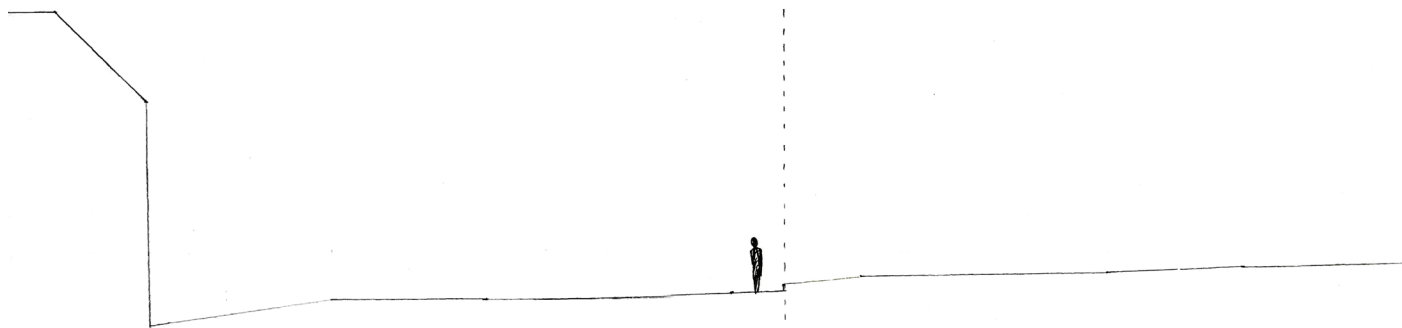

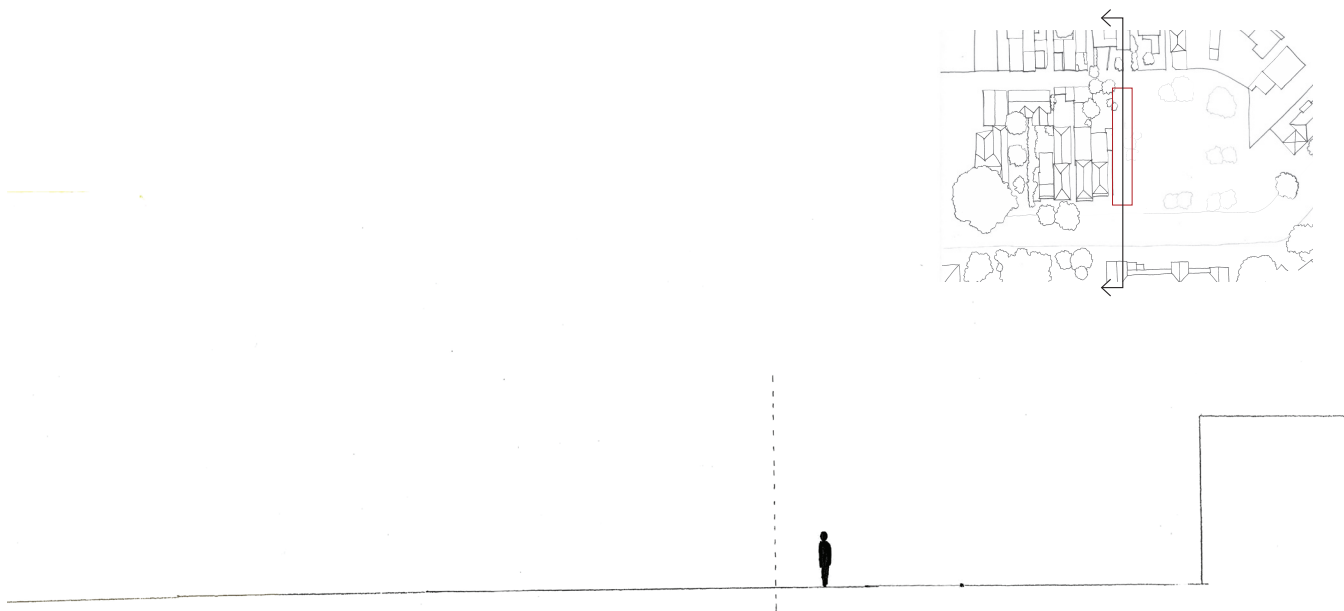

TERRENG TOMTEN 1:1000

EKSISTERENDE TOMTEINDELING 1:1000

SNITT GJENNOM AHO PARSELL 1:250

SOLDIAGRAM

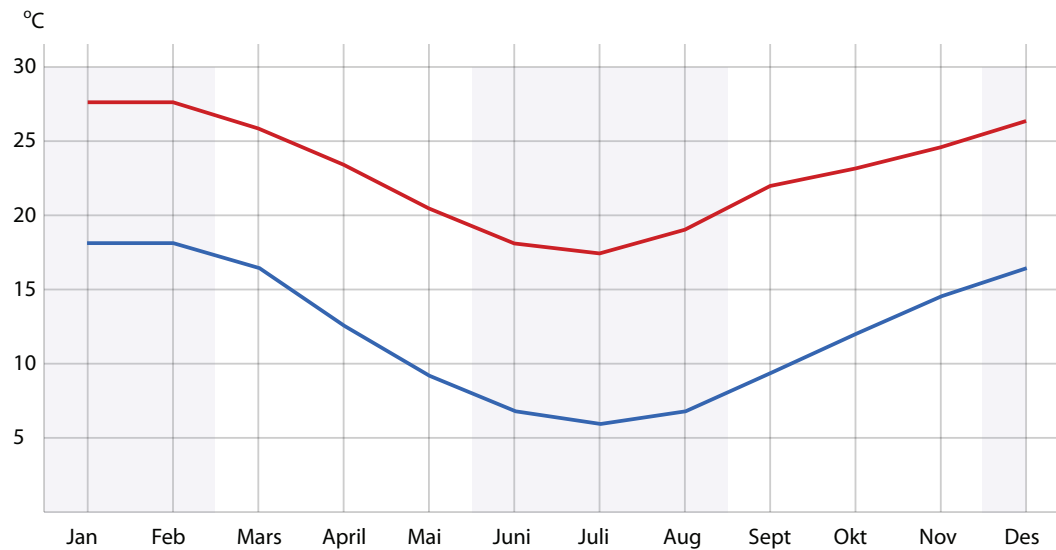

HOVEDVINDRETNINGER

LOKALE VÆRFORHOLD

		Jan	Feb	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Des
Gjennomsnittlig timer med sol pr. måned		7,5	7,1	6,9	6,9	6,2	6,0	6,6	7,9	7,9	7,8	7,6	7,9
Antall dager med klar himmel pr. måned		6,8	5,5	7,7	8,8	9,3	9,1	12,0	13,2	11,0	8,2	7,6	7,9
Antall dager overskyet pr. måned		7,5	7,1	6,9	6,9	6,2	6,0	6,6	7,9	7,9	7,8	7,6	7,9

GJENNOMSNIITTSTEMPERATURER

ABORIGINSK
TRADISJON
ressursbevisst
klimatilpasset
omsorgsevne

BYEN
møteplasser
arkitektonisk stil/
tradisjon
begrenset lystilgang

LOKAL OMRÅDET
aboriginsk community
kollektivtransport
butikker
skoler

KLIMA OG BÆREKRAFT
solenergi
solavskjerming
vannoppsamling
lokale planter
soneinndelinger

PROSJEKTET

3 TYPER BOLIGER FOR FAMILIER
storfamilie med foreldre
storfamilie
små familier/par

ARKITEKTUR
klimatilpasset
Australiske boligdrømmen

BOLIG BEHOV
tilgjengelig
gode utearealer
plass til familie
rimelig

SOSIALBOLIGER
rimelige
fleksible
lite vedlikehold

ORGANISASJONER
AHO
AHC
IBA

PROSJEKTET VIDERE

Heftet representerer en del av det jeg har jobbet med. En utfordring med oppgaven er at informasjonen jeg har funnet er svært varierende og tanker rundt oppgaven min har vært veldig forskjellig fra alle jeg har snakket med. Jeg vil jobbe videre med å finne et forslag til situasjonen som et innspill i en diskusjon om hvordan man bor sammen i by. Det vil ikke finnes en løsning som oppfyller alle ønsker og løser alle problemer, rett og slett fordi forskjellige folk og instanser ser på temaet ulikt.

Videre ønsker jeg å jobbe med programmet i forhold til tomten og se på hvordan tomten kan benyttes best mulig. Jeg kommer også til å jobbe videre med hvordan boligene skal organiseres i forhold til hverandre og om det skal være noen form for felles arealer.

KILDER

- [1] Aboriginal Housing Office (2012) *Sector Report - Snapshot on NSW Aboriginal Housing*. Sydney: NSW Government, s.5
- [2] Aboriginal Housing Office (2012) *Sector Report - Snapshot on NSW Aboriginal Housing*. Sydney: NSW Government, s.26
- [3] Australian Housing and Urban Research Institute (2011) *Urban social housing for Aboriginal people and Torres Strait Islanders: respecting culture and adapting services*. NSW/QLD: AHURI s.35
- [4] The Australian Institute of Architects (2008) *Indigenous Housing Policy*. s. 8
- [5] *2011 Census QuickStats Sydney* (2011) Tilgjengelig fra: http://www.censusdata.abs.gov.au/census_services/getproduct/census/2011/quickstat/1030?opendocument&navpos=220#dwellingcharacteristics (Hentet: 24.04.2014)
- [6] *About us* (2013) Tilgjengelig fra: <http://www.housing.nsw.gov.au/About+Us/> (Hentet: 14.01.2014)
- [7] *About the Aboriginal Housing Office* (2014) Tilgjengelig fra: <http://www.aho.nsw.gov.au/about-us> (Hentet: 18.01.2014)
- [8] Aboriginal Housing Office (2012) *Sector Report - Snapshot on NSW Aboriginal Housing*. Sydney: NSW Government, s.19

- [9] *Home ownership* (2014) Tilgjengelig fra: <http://www.iba.gov.au/home-ownership/> (Hentet: 22.01.2014)
- [10] *Housing* (2012) Tilgjengelig fra: <http://metrolalc.org.au/what-we-do/core-business/housing/> (Hentet: 23.04.2014)
- [11] Aboriginal Housing Office (2012) *Sector Report - Snapshot on NSW Aboriginal Housing*. Sydney: NSW Government, s.8
- [12] Aboriginal Housing Office (2012) *Sector Report - Snapshot on NSW Aboriginal Housing*. Sydney: NSW Government, s.29
- [13] *About Aboriginal Housing Company* (2014) Tilgjengelig fra: <http://www.ahc.org.au/about-us/ahc-profile.html> (Hentet: 11.04.2014)
- [14] Heiss, A. (2013) Aboriginal Labour in Sydney. Tilgjengelig fra <http://www.sydneybarani.com.au/sites/aboriginal-labour-in-sydney> (Hentet: 01.11.13)
- [15] Pitts, A. (2008) 'Dreaming The Block' *Architecture Australia*, 97(5), s.105-111
- [16] Cracknell & Longergan (2007) *Statement of Heritage Impact: The Pemulwuy Project*

[17] Pitts, A. (2001) *Community Social Plan, Pemulwuy Redevelopment Project Redfern* Sydney: Aboriginal Housing Company Limited

[18] Cracknell & Longergan (2007) *Statement of Heritage Impact: The Pemulwuy Project*, s. 17

[19] *Aboriginal Housing, Redfern 1988-1992* (2014) Tilgjengelig på: http://home.exetel.com.au/indyk/pages/_cmty/aboriginal.htm (Hentet: 12.04.2014)

[20] *Pemulwuy* (2014) Tilgjengelig fra: <http://www.nordonjago.com/#projects> Hentet: 12.04.2014

[21] Drew, P. (2007) *Gunyah, Goondie + Wurley: The Aboriginal Architecture Of Australia*. Tilgjengelig fra: <http://www.smh.com.au/news/book-reviews/gunyah-goondie--wurley-the-aboriginal-architecture-of-australia/2007/12/14/1197568249463.html?page=fullpage> (Hentet: 17.03.2014)

[22] Go-Sam, C. (2008) 'Working with and against indigenous design paradigms' *Architecture Australia*, 97(5), s. 53- 58

[23] Fantin, S. (2003) *Aboriginal Identities in architecture*. Tilgjengelig fra <http://architectureau.com/articles/aboriginal-identities-in-architecture> (Hentet: 03.04.2014)

[24] Drew, P. (1997) 'Listen Aboriginal: Two Regional Axes in Australian Architecture', i Hansen, G. (red.) *Imaginary Australia*. Århus: Arkitekturtidsskrift, s. 108-122.

[25] *Cultural Centre* (2009) Tilgjengelig fra: <http://www.environment.gov.au/parks/publications/uluru/pn-culturalcentre.html> (Hentet: 14.10.2013)

[26] Gardiner, D. og Wells, K. (2008) *Australian Indigenous Architecture*. Tilgjengelig fra: <http://australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-indigenous-architecture> (Hentet 17.03.2014)

[27] Goad, P. (2001) *New Directions in Australian Architecture* Sydney: Pesaro Publishing s.41-43

[28] Fromont, F. (1995) *Glenn Murcutt works and projects*. London: Thames and Hudson

[29] *Australian Dream* (2014) Tilgjengelig fra: http://en.wikipedia.org/wiki/Australian_Dream#cite_note-2 (Hentet: 13.04.2014)

[30] *2011 Census Sydney* (2011) Tilgjengelig fra http://www.censusdata.abs.gov.au/census_services/getproduct/census/2011/quickstat/1030?opendocument&navpos=220#dwellingcharacteristics (Hentet: 24.04.2014)

[31] *Australian Indigenous cultural heritage* (2007) Tilgjengelig på: <http://australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-indigenous-cultural-heritage> (Hentet: 17.03.2014)

[32] I'll make it work (2000) Tilgjengelig på: <http://www.abc.net.au/architecture/confd.htm> (Hentet: 25.04.2014)

[33] Memmott, P. og Go-Sam, C. (1999) 'Australian Indigenous Architecture – Its Forms and Evolution' in Blythe, R. and Spence, R. *Thresholds, Papers of the Sixteenth Annual Conference of the Society of Architectural Historians Australia and New Zealand, Launceston and Hobart, Australia, September/October*, pp. 233-239.

Illustrasjoner

- s. 7 Motiv på Janices visittkort
- s. 11 Privat
- s.19 The Build and Grow Aboriginal Community Housing Strategy (2006) Sydney: Human Services
- s. 22 block
- s. 25 <https://maps.google.no/>
- s. 26 James, C. (2008) 'Dreaming The Block' Architecture Australia, 97(5), s.106
- s. 27 Cox Richards Architects & Planners (2007) Statement of Heritage Impact: The Pemulwuy Project, s. 108
- s. 27 Kombumerri, D. 2008) 'Dreaming The Block' Architecture Australia, 97(5), s.106
- s. 28 Cracknell & Lonergan Architects (2006) The Pemulwuy Project PDR Amendment, s. 7
- s. 29 <http://www.redwatch.org.au/RWA/statesignificant/eveleighstreet/ahc2010/101117dop>
- s. 30-31 http://home.exetel.com.au/indyk/pages/_cmt/aboriginal.htm
- s. 33-35 Cracknell & Lonergan (2008) 'Dreaming The Block' Architecture Australia, 97(5), s.108-109

